

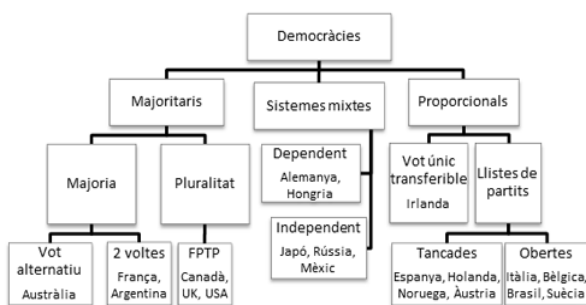
LA REFORMA DEL SISTEMA ELECTORAL: GUIA BREU PER A PENSADORS CRÍTIQS

Aquest text pretén reflexionar sobre possibles reformes del sistema electoral vigent i exposar arguments a favor i en contra de les diferents opcions. En concret, ens centrem en les propostes relatives al sistema electoral sorgides a partir del moviment del 15-M com són la modificació de la grandària de les circumscripcions electorals, l'adopció de llistes obertes, la introducció de mesures que fomentin la democràcia directa, o la substitució de la fórmula d'assignació d'escons d'Hondt. El nostre principal missatge és que, si bé les característiques del sistema electoral afecten múltiples aspectes del procés polític, no hi ha receptes màgiques que solucionin tots els problemes de la democràcia. La reforma d'alguns aspectes del sistema electoral pot ser desitjable, però la majoria d'opcions tenen tant avantatges com inconvenients.

SISTEMES ELECTORALS I EL SISTEMA ACTUAL

Quins sistemes electorals hi ha? Un sistema electoral consisteix en el conjunt de regles i procediments que regulen la manera en què es vota, i com els vots es transformen en escons. Hi ha tres famílies de sistemes electorals, cadascuna d'elles amb múltiples variants. En un extrem tenim els sistemes majoritaris. Aquests premien al partit que obté un major nombre de vots, atorgant més representació i estabilitat al govern resultant i es regeixen pel principi de que "el guanyador s'ho emporta tot". El partit amb més vots obté tots els representants. En aquests sistemes la participació electoral sol ser menor ja que els partidaris de partits petits poden decidir abstenir-se. A l'altre extrem hi ha els sistemes proporcionals, en què hi ha una major correspondència entre el percentatge de vots que obté un partit i els escons que li atorga el sistema electoral. A mig camí, trobem sistemes mixtes que combinen característiques de les dues famílies. Per exemple, els ciutadans voten dues vegades: la primera per un candidat en un districte uninominal i per tant sota fórmula majoritària, i la segona per un partit en un districte on s'escullen múltiples representants sota principi de representació proporcional.

Principals tipus de sistemes electorals a països democràtics

Quines són les principals característiques del sistema electoral espanyol? Els elements bàsics del sistema electoral espanyol estan definits per la Constitució de 1978 i la Llei Orgànica del Règim Electoral General (LOREG) de juny de 1985. Els aspectes legiscats per la LOREG són molt més senzills de modificar que el que recull la Constitució. L'article 68 de la Constitució estableix que el Congrés es compon d'un mínim de 300 i un màxim de 400 Diputats (actualment són 350). La circumscripció electoral és la província a la qual s'assigna una representació mínima inicial, distribuint els altres diputats en funció de la població segons el principi de representació proporcional. La LOREG desenvolupa el sistema electoral i estableix, entre d'altres aspectes, que la fórmula de repartiment d'escons és la fórmula D'Hondt, l'existència d'una barrera legal del 3% dels vots vàlids emesos en la circumscripció i el vot per llistes tancades i bloquejades (impossibilitat de seleccionar o reordenar els candidats). Encara que el sistema és proporcional, l'existència de circumscripcions electorals petites en les províncies poc poblades genera resultats majoritaris.

Constitució 1978, Article 68	LOREG
Congrés d'entre 300 i 400 diputats	Barrera legal del 3% de vots vàlids per circumscripció
Circumscripció electoral és la província	Fórmula de repartiment d'Hondt
Principi de representació proporcional	Llistes tancades i bloquejades

Quines són les principals característiques del sistema electoral català? Catalunya no disposa d'una llei electoral pròpia. Tot i tenir les competències per fer-ho, el Parlament de Catalunya mai no ha reunit el consens necessari per tirar endavant una llei pròpia. Mentre això no passi, s'aplica la llei espanyola a Catalunya, que preveu circumscripcions provincials, llistes tancades i bloquejades, una barrera del 3% provincial i la llei d'Hondt com a fórmula de repartiment. Actualment el Parlament de Catalunya està format per 135 diputats, 85 dels quals es trien a la circumscripció de Barcelona, 17 a la de Girona, 15 a la de Lleida i 18 a la de Tarragona.

LA PROPORCIONALITAT DEL SISTEMA ELECTORAL

Què és la proporcionalitat? La proporcionalitat mesura la relació entre els resultats d'una elecció (percentatge de vots) i el repartiment dels escons entre les diferents candidatures a partir d'aquests resultats (percentatge d'escons). Un sistema electoral seria perfectament proporcional si a cada percentatge de vots d'una candidatura, li assignés exactament el mateix percentatge d'escons. Gairebé cap sistema electoral del món, per no dir cap, és perfectament proporcional: tot introdueixen un grau menor o major de distorsió en el repartiment d'escons, que sol beneficiar als partits grans i perjudicar als més petits.

Quins factors fan que un sistema electoral sigui molt proporcional?

A banda de la fórmula electoral, el principal factor que fa que un sistema sigui molt o poc proporcional no és el mètode de repartiment dels escons d'Hondt (com habitualment es creu) sinó el tamany dels districtes, és a dir el nombre d'escons que es reparteixen a cada circumscripció electoral. Quan hi ha molts escons a repartir és possible ajustar millor el repartiment d'escons a la distribució de vots. Quan els districtes són petits la proporcionalitat és més difícil d'aconseguir. Un altre factor important és l'existència de llistes electorals legals (un percentatge mínim de vots que una candidatura ha d'aconseguir per poder optar a obtenir representació): quan hi ha llistes elevats, la proporcionalitat és menor, ja que els partits que no els superen es queden fora del repartiment.

Si volem un sistema electoral més proporcional, amb una major correspondència entre vots i escons, hem d'estar disposats a tenir governs de coalició o governs d'un partit sense majoria absoluta, que solen ser més inestables que els governs d'un sol partit amb majoria absoluta.

Quin és el preu d'un sistema perfectament proporcional? Les eleccions serveixen per generar representació, però també per a generar governs, i totes dues funcions estan en certa manera contraposades. Un sistema proporcional sol generar parlaments que reflecteixen millor la pluralitat dels electors, amb presència de major nombre de partits polítics. Això, que és bo en termes de representació, pot no ser-ho tant a l'hora de generar majories parlamentàries estables. Als països on hi ha sistemes molt proporcionals sol haver-hi molts partits en el parlament i cap partit sol aconseguir la majoria parlamentària suficient per governar en solitari. Per tant es generen governs de coalició, més susceptibles a ser inestables. La desproporcionalitat en el sistema electoral fa que un partit pugui aconseguir una majoria absoluta d'escons sense tenir-la en vots. És, en certa manera, un "premi" a les llistes més votades per tal de facilitar la governabilitat.

Avantatges de la proporcionalitat	Desavantatges
Major participació electoral i satisfacció dels partidaris de partits petits	Govern sense majoria parlamentària i menys estables
Més necessitat de consens en les polítiques	Necessitat de coalicions per governar
Inclusió política de les minories	

LA MIDA DE LES CIRCUMSCRIPCIONS

Quins avantatges tindria una circumscripció única? Una de les demandes que han sorgit en els debats sobre la reforma de la llei electoral és la instauració d'una circumscripció única per tot l'estat. A favor d'aquesta proposta, s'argumenta que genera una major proporcionalitat. Efectivament, com més gran és una circumscripció (més diputats s'elegeixen), més proporcional és el resultat.

Quins avantatges té la divisió del territori en circumscripcions? La gran majoria dels sistemes divideixen el territori en circumscripcions o districtes per elegir els representants. Podem esmentar cinc avantatges de la delimitació en districtes:

1. *Descentralització dels partits, democratització de l'elecció de candidats.* L'elecció de representants en districtes afavoreix una organització descentralitzada dels partits. Si els candidats es trien en una única circumscripció, els òrgans centrals dels partits acumulen molt més poder.

2. *Representació dels territoris amb poc pes demogràfic i diversitat geogràfica en el parlament.* En aquells països que tenen la població distribuïda de manera desigual en el seu territori, amb àrees molt densament poblades i altres poc poblades, la divisió en districtes electorals contribueix a garantir la representació dels territoris poc densos i assegura la diversitat de procedència geogràfica dels representants polítics.

3. *Representació de les minories territorialment concentrades.* Un sistema de circumscripció única requereix que tots els candidats competeixin en tot el territori. Quan hi ha minories (nacionals, polítiques, socials, culturals o de qualsevol tipus) concentrades en una part del territori, els seus representants no poden competir en la resta del territori i les seves possibilitats d'elecció es veuen molt reduïdes. Una barrera d'entrada aplicada a una circumscripció única directament exclou aquestes minories de la representació política. Això pot agreujar seriosament els problemes d'acomodació de les minories i augmentar el seu malestar i ho faria inacceptable per a moltes comunitats autònomes.

La circumscripció única augmenta la proporcionalitat, però al preu de les virtuts de la divisió del territori en circumscripcions. Ja que districtes de mida mitjana milloren la proporcionalitat i conserven aquestes avantatges, semblaria raonable orientar la reforma electoral cap a un increment de la grandària de les circumscripcions sense necessitat d'implementar una circumscripció única.

4. *Proximitat amb els electors, identificació dels representants, possibilitat d'intercanvi d'informació i fluxos de comunicació.* L'argument més esgrimit per a la delimitació de districtes electorals és el de la proximitat entre electors i representants. La identificació geogràfica dels diputats i, sobretot, el fet de vincular la seva reelecció als resultats en un districte determinat contribueix a que els ciutadans coneguin els representants, afavoreix la comunicació i interlocució entre ells, i augmenta les possibilitats de control dels mateixos.

5. *Permet llistes obertes* La divisió del territori en districtes és especialment rellevant en un sistema de llistes obertes. Aquest sistema, aplicat sobre una única circumscripció de 350 diputats és difícilment manejable, ja que requereix que els ciutadans reconguin i prioritzin centenars de representants. En canvi, sobre districtes més petits sí pot ser aplicat.

Hi ha un terme mig? Els districtes de mida mitjana (al voltant de 10 diputats, aproximadament) permeten una representació bàsicament proporcional i no presenten els inconvenients de la circumscripció única. No obstant això, cal tenir en compte que les dues propostes requereixen una reforma de la Constitució espanyola, ja que en els seus articles 68 i 69 s'estableix la província com a districte electoral per al Congrés i el Senat. Altres reformes que podrien augmentar lleugerament la proporcionalitat sense necessitat de modificar la Constitució són l'ampliació del nombre de diputats de 350 a 400 o la modificació del sistema de distribució d'escons (fórmula d'Hondt).

Avantatges circumscripció única	Avantatges de múltiples circumscripcions
Genera una major proporcionalitat.	Descentralització dels partits, democratització de l'elecció de candidats
	Representació dels territoris amb poc pes demogràfic i diversitat geogràfica en el parlament
	Representació de les minories territorialment concentrades.
	Proximitat amb els electors, identificació dels representants, possibilitat d'intercanvi d'informació i fluxos de comunicació
	Permet llistes obertes

LA FÓRMULA D'HONDT

Què és la fórmula d'Hondt? La LOREG (1985) va instituir el mecanisme d'Hondt com a fórmula matemàtica d'adjudicació d'escons a partir de vots a Espanya. En dividir el nombre de vots obtingut per un partit per la quota de distribució obtenim el nombre d'escons que li corresponen. Suposant que hi ha 4 partits, 5 escons, es divideixen els vots obtinguts (que s'anoten a la primera columna) successivament per 1, 2, 3, etc. i s'atorguen els escons a les caselles que contenen un quocient major (en negreta):

	1	2	3	4	5	Escons
Partit A	50000	25000	16667	12500	10000	2
Partit B	40000	20000	13333	10000	8000	2
Partit C	20000	10000	6667	5000	4000	1
Partit D	10000	5000	3333	2500	2000	0

Aquesta fórmula sobre-representa els partits grans perquè com més vots, menys vots costa obtenir un escó addicional. El cost marginal d'un escó és decreixent. La fórmula d'Hondt és sensible a la mida del districte: en circumscripcions amb pocs diputats, introdueix distorsions a la representació i afavoreix el bipartidisme. En canvi, als districtes més grans produeix un resultat bàsicament proporcional.

Quines alternatives existeixen? A més de la fórmula de Jefferson-Hondt, hi ha altres fórmules d'adjudicació proporcional d'escons pel mètode de quocients que utilitzen diferents divisors (com el Sainte-Laguë). També existeixen fórmules per quotes, com la Hamilton-Hare

El mètode d'assignació d'escons d'Hondt produeix resultats desproporcionals a circumscripcions petites, però no a les grans. Altres mètodes poden millorar lleugerament la proporcionalitat, però el seu impacte en general és reduït si es mantenen circumscripcions molt petites.

en què es divideix el nombre total de vots pel nombre total d'escons. Cada candidatura obté tants escons com quotes li corresponen. Les restes o vots que "sobren" després de l'assignació inicial compten per a la distribució dels escons restants. Ara bé, per l'exemple anterior amb 5 escons, qualsevol fórmula de repartiment d'escons dona el mateix resultat (2 per a A, 2 per a B i 1 per a C), i és que l'important per aconseguir un resultat proporcional és que hi hagi molts escons per repartir. En l'exemple, el partit D aconseguiria representació només a partir de 12 escons. De totes maneres, difícilment un canvi de fórmula millorà la proporcionalitat en circumscripcions molt petites; si una reforma d'aquestes característiques no va acompanyada d'una modificació de la mida dels districtes més petits, l'impacte sobre la proporcionalitat seria reduït.

LES LLISTES OBERTES

Què són les llistes obertes? En els sistemes electorals en què es trien llistes de representants (en comptes de representants individuals), hi ha dues formes de votar: bé obligant als votants a triar entre llistes de candidats proposades pels partits ("llistes tancades i bloquejades", el sistema que tenim en l'actualitat per al congrés dels diputats, els parlaments autonòmics i la majoria dels ajuntaments), bé donant als votants la possibilitat de confeccionar la seva pròpia llista de candidats preferits. En alguns sistemes, l'única cosa que permet al votant és alterar l'ordre dels candidats de la llista presentada pel partit al que vota ("llista tancades però no bloquejades"); en altres, el votant pot seleccionar lliurement candidats, podent votar fins i tot per candidats procedents de diferents partits ("llistes obertes" pures, com les que regeixen l'elecció directa dels senadors en l'actualitat).

En quina mesura les llistes obertes contribueixen a millorar la qualitat de la representació política? S'argumenta que farien que els polítics no en tinguessin prou amb aconseguir ser inclosos en una determinada posició de la llista del partit per ser elegits, sinó que haurien de ser coneguts i valorats de forma individual per l'electorat. Els candidats tractarien de resultar atractius a més votants, perquè podrien rebre vots d'electors procedents de tot el rang ideològic. I es podria esperar que els polítics més competents, més ben valorats per un major nombre de votants, en sortirien beneficiats. A més, les llistes obertes farien més difícil l'elecció de candidats "impopulars" -per exemple, sospitosos de corrupció- que anessin dins de les llistes d'un determinat partit, perquè els votants podrien fàcilment excloure'ls sense necessitat de retirar el suport a la seva candidatura preferida.

Quins problemes té la introducció de llistes obertes? La raó que sol adduir per justificar l'adopció de llistes tancades i bloquejades durant la transició espanyola és la necessitat d'enfortir a les estructures organitzatives dels emergents partits polítics democràtics. Aquesta justificació, però, ja no sembla raonable. Els partits espanyols són estructures organitzatives estables, assentades i reconegudes com a tals per l'electorat. No obstant això, hi ha altres motius que ens haurien de fer ser cautelosos sobre la implantació de llistes desbloquejades o directament obertes.

1. *Farien més complicada la generació de majories estables de govern.* Al possibilitar la diversificació del vot cap a candidats de diferents ideologies i a l'incentivar que els candidats conreïn "marques" diferents a la del seu partit, és previsible que la fragmentació al parlament augmenti

i que els partits tinguin més difícil controlar els seus propis diputats i regidors.

2. *La combinació de llistes obertes amb circumscripcions en les quals es tria un nombre alt de diputats és terreny abonat pel clientelisme i la corrupció:* en aquests contextos, els candidats tenen forts incentius a repartir favors personals a determinats grups de votants a canvi de que aquests votants els "pugin" en la seva llista de preferències. Així mateix, serien una invitació perquè un determinat perfil de polític basés la seva campanya en la demagògia i ofertes irrealistes per garantir la seva escó. Portaria a la personalització de les eleccions, la qual cosa les podria desideologitzar, fer-les menys previsible i més dependents dels recursos individuals de cada candidat.

Per a què les llistes obertes tinguin els seus suposats efectes benèfics cal fer supòsits poc realistes sobre la informació de la qual disposaran els electors en el moment de votar. En absència d'informació sobre la qualitat dels candidats, les llistes obertes poden propiciar l'aparició de clientelisme i desafecció en determinats grups de votants. Aquests problemes són molt més grans si les llistes obertes s'apliquen a una circumscripció única que si s'apliquen a circumscripcions més petites.

3. *Requereixen d'un substancial esforç per part dels votants i poden augmentar la desigualtat en la participació electoral.* Quan es tracta d'eleccions per escollir un nombre petit de representants (tres, cinc, deu com a màxim), pot resultar raonable que els ciutadans facin l'esforç d'informar-se sobre els diferents candidats. Però si les llistes obertes s'apliquen en una circumscripció única, algú pensa que els ciutadans serem capaços de seleccionar i ordenar de manera informada als nostres 350 polítics preferits d'entre els milers de candidats que es presenten? Fins i tot en circumscripcions petites, les llistes obertes augmenten la dificultat de la decisió de votar. Per tant, poden augmentar l'abstenció entre persones amb baix interès per la política, que solen tenir un baix nivell socioeconòmic i educatiu.

Avantatges de les llistes obertes	Inconvenients de les llistes obertes
Motivaran als polítics a ser coneguts i valorats per l'electorat	Fan més complicada la generació de majories estables de govern en perdre els partits control sobre els seus propis parlamentaris
Es pot excloure polítics indesitjables	Poden augmentar el clientelisme i la corrupció
Major llibertat pels electors	Requereixen d'un substancial esforç en adquisició d'informació per part dels votants i poden augmentar la desigualtat en la participació electoral

EL VOT ELECTRÒNIC

Votar per ordinador? Una possible reforma de la llei electoral fa a la incorporació de les noves tecnologies al procés electoral, ja sigui instal·lant aparells especials dins els col·legis electorals o permetent el vot per Internet. No obstant això, no hi ha consens sobre els beneficis d'aquests sistemes. D'una banda, podria fer el vot més atractiu a les noves generacions, però també més complex a les persones grans o amb menys formació o recursos. Encara que podria agilitzar el recompte de paperetes (de dues o tres hores a menys d'una des que es tanquen els col·legis electorals fins que es publiciten els resultats) i abaratir els costos de les eleccions pel que fa a paperetes, també requeriria sistemes d'auditoria complexos. L'avantatge de fer més manejable la selecció de candidats per part de l'elector per configurar el seu vot no seria evident en sistemes de llistes tancades i bloquejades com és el cas d'Espanya.

Què ens ensenyen les experiències existents en altres països? Es diu que el vot electrònic faria del sufragi un acte més secret i anònim, però tot depèn del programari i protocol establert per al vot: s'han donat casos (Brasil) de vot electrònic amb menys garanties de privacitat i secret que el vot convencional. Finalment, l'experiència d'Estònia que des de 2007 és el primer país en què s'ha aplicat el vot per Internet de forma generalitzada, indica que els que més utilitzen el vot per Internet són els votants habituals, a qui fa més còmode l'acte de votar. Però, de moment no sembla que hagi contribuït a incrementar o modificar significativament la participació electoral.

DEMOCRÀCIA PARTICIPATIVA

Què és la democràcia participativa i quins instruments hi ha? És una forma de democràcia en la qual, a més de les eleccions, hi ha altres instruments que permeten la intervenció de la ciutadania en el procés de presa de decisions. Encara que hi ha multitud d'instruments possibles, que poden aplicar-se en la seva major part a qualsevol nivell de govern, destaquen quatre propostes concretes: els referèndums, les iniciatives legislatives populars, els mecanismes de tipus deliberatiu i els pressupostos participatius. A favor de la democràcia participativa s'esmenta el poder captar i satisfer millor les preferències ciutadanes, aconseguir polítiques que comptin amb més legitimitat i menys rebuig, a més de contribuir a crear una ciutadania més crítica, activa i implicada.

Referèndums: quan i com s'usen? A Espanya els referèndums són obligatoris per a reformes de la Constitució o dels estatuts d'autonomia d'algunes comunitats autònomes. Des del referèndum constitucional de 1978 no hi ha hagut cap referèndum nacional d'aquest tipus. Existeix la fórmula del referèndum consultiu que s'ha fet servir en dues ocasions: el de la ratificació de la pertinença d'Espanya a l'OTAN (1986) i el d'aprovació de la Constitució Europea (2005). En les CCAA la seva convocatòria ha de ser demanada i autoritzada pel Consell de Ministres però a nivell municipal és més senzill convocar consultes. En alguns països el seu ús és més habitual perquè la llei ho exigeix i perquè la cultura política nacional assumeix que les grans decisions polítiques han de ser aprovades directament per la ciutadania. Així, en bastants països europeus s'ha consultat la incorporació a la Unió Europea, l'adopció de l'euro o polítiques que generaven un ampli debat (avortament, descentralització).

Quins avantatges i desavantatges tenen? El referèndum sol aconseguir un nivell de participació més gran que altres instruments participatius i l'opinió de la població està més ben representada per la decisió final. A més, es percep com un instrument especialment legítim per les seves similituds amb els processos electorals i els resultats solen ser respectats pels governs. Entre els seus problemes destaquen: 1) els votants sovint no tenen prou informació i aquesta pot ser molt manipulable si els dos bàndols no compten amb recursos similars, 2) el risc d'esgotament, de menor participació general i de participació desigual entre tipus de votants si el seu ús és molt freqüent, com succeeix a Suïssa, 3) el risc de manipulació de l'agenda si el govern és l'únic que pot triar les opcions entre les que els ciutadans decidiran i 4) risc d'aprovació de mesures populars però no sostenibles o coherents entre si. Per exemple, s'ha vinculat la crisi fiscal de Califòrnia a l'ús repetit de referèndums que ha resultat en successives expansions de la despesa pública unides a les aprovacions de successives reduccions d'impostos.

Iniciativa legislativa popular (ILP): quan i com s'usen? És un procés que s'inicia amb una recollida de signatures ciutadanes per donar suport a un projecte. En el cas espanyol, el nombre de signatures ha de ser com a mínim de 500.000 i s'exclouen explícitament una sèrie de temes com a objecte de ILP: la reforma de lleis orgàniques, de la Constitució, de lleis tributàries o lleis de caràcter internacional. La proposta és debatuda pel Congrés dels Diputats, que pot rebutjar o modificar el seu contingut. Des de 1978 només una ILP (relativa a la propietat horitzontal) ha estat aprovada pel ple. Moltes comunitats autònomes tenen la seva pròpia legislació sobre ILP, sovint menys restrictiva que la nacional. A Suïssa o en estats dels EUA la ILP no desemboca al

Parlament sinó en un referèndum que pot derogar una llei aprovada pel parlament o aprovar nova legislació.

Mecanismes deliberatius: quan es fan servir i quins avantatges i problemes tenen? Entre els mecanismes deliberatius destaquen els jurats ciutadans, les enquestes deliberatives i altres experiències que incorporen a la ciutadania a debats i decisions concretes. Aquests mecanismes solen utilitzar la selecció a l'atzar dels participants per aconseguir menors biaixos en la participació. A Espanya només alguns ajuntaments els contemplen com una possibilitat en els seus reglaments de participació. Com experiències concretes podem destacar els jurats ciutadans britànics que han servit en molts municipis per repensar les prestacions i serveis sanitaris o l'Assemblea ciutadana que va elaborar una nova proposta de Llei electoral a Ontario (Canadà). La pluralitat de la informació, la possibilitat d'escoltar i debatre tots els punts de vista i la pluralitat dels participants formen part dels punts forts d'aquests mecanismes. D'altra banda, el que no incorporin prou a les associacions ha provocat enfrontaments amb aquest sector, el seu ús pot ser molt capritxós per part de les administracions i la seva influència en la presa de decisions reals ha estat sovint limitada.

Pressupostos participatius: quan i com s'usen i quins avantatges i problemes tenen? Els pressupostos participatius permeten que les persones que viuen en un municipi poden decidir directament l'ús d'una part del pressupost municipal. El seu ús no està incorporat en la legislació, encara que ha hagut desenes d'experiències en municipis espanyols, europeus i d'Amèrica Llatina. En alguns casos s'han modificat les prioritats polítiques i el nombre de participants ha estat elevat, sobretot quan després de diversos anys de funcionament exitós s'ha vist que les decisions adoptades s'executaven realment. No obstant això, la majoria d'experiències europees han estat molt limitades en la seva capacitat d'influència, en el nombre de participants que s'ha aconseguit atraure i sovint han suposat conflictes importants amb el teixit associatiu del municipi que ha considerat que el procés no li atorgava suficient protagonisme. La seva principal limitació és que la seva aparició depèn fonamentalment de la voluntat política a nivell local.

Redactat per Eva Anduiza (UAB), Laia Balcells (CSIC), José Fernández-Albertos (CSIC), Joan Font (CSIC), Carolina Galais (UAB), Aina Gallego (UAB/Stanford), Jordi Muñoz (UAB).